

ילדות בשואה

כמיליון וחצי ילדים נספו בשואה, ילדים שלא זכו להגיע לבגרות ולהגשים את זכותם לחיות, לחלום חלומות, לאהוב, לשחק ולצחוק. במהלך השואה חיו יהודים רבים בגטאות בתנאים קשים של רעב, צפיפות ומחלות. ובכל זאת המשיכו הילדים בגטו לכתוב שירים, לצייר ציורים לעבוד ולחלום על ימים אחרים, טובים יותר.

לפניכם מספר קטעים ושירים שכתבו ילדים בשואה. קראו אותם והתייחסו לשאלות הקשורות אליהם.

1. שרה פלגר-זיסקינד, גטו לודז', פולין

התחלתי לעבוד. הנחתי שתי פיסות בד זו על-גבי זו, כפי שהורו לי. משכתי בגלגלי המכונה ונענעתי ברגלי את הדוושה. למרבה הפלא, המכונה התחילה לתפור. נעים היה הרעש שלה. הבד המשיך 'לנסוע' קדימה, ואני לקחתי שני חלקים נוספים, עוד שניים ועוד. הייתי מאושרת. דודי צדק. בלי שום בעיות אני יודעת לתפור. חבל שהוא אינו יכול לראות אותי עכשיו. אין הוא יודע אפילו שקיבלתי את העבודה. אך מה זה קרה? רק הזזתי את החלקים 'הגמורים' והכול נתפרד, כאילו לא תפור היה. לא הבנתי מדוע, הרי המכונה תפרה (...). ניסיתי שוב ושוב ועצרתני. לא היה טעם להמשיך. לשווא הייתה שמחתי. דודי המסכן אמנם לימדנו תנועות שעושים בזמן התפירה, אבל הוא לא אמר לי, שיש להשחיל חוט במחט.

בקטע משולבים רגעי פחד ורגע של חיוך. הסבירו טענה זו.

2. מנחם גטו סטניסלבוב

עברנו לגטו שהוקם בעיר סטניסלבוב. הכי חשוב היה למצוא עבודה. מי שעבד קיבל אוכל. דודי, אחי אמי, היה רפד ידוע בעיר, והגרמנים לקחו אותו לעבוד בריפוד ובתפירת וילונות לבית מלון שנבנה מחוץ לגטו. לאחר כמה ימי עבודה אמר דודי לממונה הגרמני על העבודה, שיש ילד יהודי

שתמיד עזר לו בעבודתו וכדאי שיעבוד אתו. הוא התכוון אליי... בכל בוקר, בשעה 04:00, יצאנו קבוצה של חמישים יהודים לעבודה בצד הארי, הלכנו ברגל עד הצד השני של העיר. חברי הקבוצה היו נותנים לי תכשיטים או חפצי ערך קטנים, ואני היית מתחמק מן העבודה ומחליף את חפצי הערך במעט תפוחי אדמה וירקות. בעבורם זו הייתה התקווה היחידה להשיג מזון נוסף לבני משפחותיהם בגטו. אני קיבלתי חלק קטן מה"תוצרת" שהבאתי ונתתי אותו לבני ביתי. אסור היה לאיש לעזוב את מקום העבודה. חיילים גרמנים שמרו על מבואות הבניין. נהגתי לחמוק לרחוב מבעד פתח שמצאתי במרתף הבית ודרכו חזרתי עם המזון (...)

- א. כיצד ניצל מנחם את עובדת היותו ילד כדי להשיג אוכל לבני משפחתו ולשאר המבוגרים?
- ב. הנאצים צמצמו את מנות המזון של האנשים וגרמו להם להגיע למצב של רעב. פעולה זו הייתה מכוונת, מה הייתה מטרתם?

3. חלום / אברהם קופלביץ'

כשאגדל ואהיה בן עשרים,
אצא לראות את עולמנו המקסים.
אתיישב בתוך ציפור עם מנוע,
אתרומם ואמריא אל החלל, גבוה.
אעוף, אשוט ואתנשא מעל עולם רחוק יפה.
אחלוף מעל נהרות וימים,
אל השמים אתרומם ואפרח,
עננה אחות לי והרוח אח.

- א. מדוע אברהם רוצה לרחף מעל העולם במטוס?
- ב. כיצד, לדעתכם, עזר השימוש בדמיון לילדי הגטו?
- ג. מה היו, לדעתכם, הנושאים שעליהם חשבו, כתבו וציירו הילדים בגטאות? מדוע?

הַצְּאָה / א' אקסלרוד, (תרגום: יהושוע טן-פי)

בישיבת סלובודקה בגטו של ליטא
יושב לו שמש זקן ואבול.
את תפלת הודוי בלחש יפליטה,
ירשם את צואת הדור השכול.

עת תצאו לחפשי, יהודים,
ספרו לבנים, בני בנים,
על סבלות ותלאות שבאוננו,
על רצח וכאב ידעונו,
הראו הקברים,
בכל מקום פה פזורים.

נפטר השמש – צואתו מהבהבת
בלב יהודים מגדול ועד טף.
באותיות זהב היד כאן כותבת
קורות הגטו, חזיו ושיריו.

אך יבוא יום, והשמש תאיר
שוכני-גטו יצאו לחפשי,
אז נבוא לקברים ונוקירה
היהודים שמסרו את נפשם.

עת תצאו לחפשי, יהודים,
ספרו לבנים, בני בנים,
על סבלות ותלאות שבאוננו,
על רצח וכאב ידעונו,
הראו הקברים,
בכל מקום פה פזורים.

משימות

1. מהי הצוואה אותה מְצוּוה המשורר על הדור הבא?
היכן מופיעה הצוואה בשיר?
2. האם הכותב איבד את תקוות החיים? הוכיחו את תשובתכם מהשיר.
3. התייחסו לחריזה. מה השוני בין החריזה בבתים ובפזמון, מדוע יש שוני, לדעתכם?
4. בשיר ישנם חילופי זמנים. הסבירו עובדה זו.
5. האם לדעתכם, אנו, הדור השני ו הדור השלישי, מקיימים את הצוואה?

חסידי אמות העולם / חיים חפר

(השיר נכתב לכבוד ערב הוקרה לחסידי אומות העולם

שנערך בתאטרון "הבימה" בשנת 1987)

אני שומע את הכנוי "חסידי האמות" ואני מנסה,
אני מנסה לחשב על האנשים שנתנו לי מסתור ומחסה,
אני מנסה לחשב, ושומע, ושואל: לו אני במקומם מה הייתי עושה?
אם אני, בתוך אוקינוס של שנאה, מול עולם מתמוטט ובווער,
אם אני הייתי נותן מסתור לכן עם אחר?
אם אני הייתי מוכן, אם בני משפחתי היו מוכנים
לחיות בפחד-תמיד כזה בתוך הרחוב, בין השכנים,
לחלום בלילות את צעדס הכבד והמאיים של התלינים,
מוכן להמשיך ולהלך בין מטחי היריות ולהבי הסכנים,
בתוך לחשי הרכילות ומלמול השמועות ותקנות המלשינים,
וכל זאת, לא לילה אחד, לא חדש שלם, אלא שנים!
וכל זאת בלי לבקש שכר מן הקרבנות, רק את לחיצת ידס.
וכל זאת, רק מפני שאדם לאדם, חיב להיות אדם.
וכל זאת, כי בן אנוש מתגלה בך רק בשעות כאלה של מבחן.
האם אני, האם אני הייתי מוכן?
אני רואה אותם, את אלה המכנים "חסידי האמות",
אני רואה אותם בארץ הקברים, חיים את שני העולמות.
את העולם של האדישים, של משתפי הפעלה, של הרוצחים והשורפים,
חיים בו בזמן את העולם החשוף של חסרי האונים והנרדפים.
אני רואה אותם חיים את שני העולמות האלה, תחת עלם של הכובשים,
ושם, ואז, בין הגבורה והפחד, הם בוחרים להיות דוקא בעד החלשים.
בוחרים לחיות באימה המרחפת של כל המיתות והענשים.
כאשר הם מסכנים לא רק את עצמם, כי אם גם את חיי הילדים והנשים,
בוחרים להיות צלם אלהים שבתוך לב האנשים,

להיות התקוה האחרונה המלטפת את המיאשים.
בתוך המלחמה הנוראה הם הם שעמדו יום-יום בקרב,
והם הצדיקים שבסדום, שבזכותם העולם לא חרב,
הם בתולדותיו של עמי הרצוח, הירווי והמת
היו צמודי החסד והרחמים, שעליהם העולם עומד.
ובפניהם ובפני גבורתם, שהיא עדן לנו חידה
אנחנו, היהודים, מרפנים את ראשינו בתודה.

התואר "חסידי אומות העולם" ניתן בימינו למי שנמנה עם המעטים שפעלו למען
הצלת היהודים באירופה בתקופת השואה. התואר ניתן בהתאם לחוק יד-ושם
משנת 1953.
מקור הביטוי "חסידי אומות העולם" הוא בהלכה, שבה ניתן תואר זה לגוי
המקיים את שבע מצוות בני נח, ולא דווקא למי שהציל יהודים. ההערכה של "יד
ושם" היא שהיו לפחות 50,000 מצילים.

משימות

1. חיים חפר מתאר בשיר את תחושותיו נוכח תופעה מיוחדת במינה בתולדות האנושות. מהי התופעה?
2. המחבר מעלה מספר תהיות ברוח: "לו אני במקומם, מה הייתי עושה? האם אני הייתי מוכן? שאלו את עצמכם אותן שאלות. האם יש לכם תשובה? העלו על הכתב את התלבטויותיכם, את מחשבותיכם ואת הרגשותיכם.
3. באילו תיאורים מתאר המשורר את המצב והתקופה?
4. מהם שני העולמות שמתוארים בקטע?
5. במה בחרו אותם המצילים? ואילו סיכונים לקחו?
6. חיים חפר מסביר את הסיבה למעשי הגבורה של האנשים הללו. הוא מתאר זאת בשיר במילים אלה: "וכל זאת, רק מפני שאדם לאדם, חייב להיות אדם". מה דעתכם על הסבר זה? האם ישנם עוד הסברים?
7. "בפניהם ובפני גבורתם, שהיא עדיין לנו חידה אנחנו, היהודים, מרכינים את ראשינו בתודה". כיצד אנו מביעים הערכה לאותם חסידי אומות העולם? היעזרו במקורות.
8. **"במקום שאין אנשים השתדל להיות איש."** (מסכת אבות ב', ה')

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם / זְלִדָה

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שְׁנַתָּן לוֹ אֱלֹהִים
וְנִתְּנוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שְׁנַתְּנוּ לוֹ שׁוֹנְאָיו
וְנִתְּנָה לוֹ אֶהְבֵּתוֹ

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שְׁנַתְּנוּ לוֹ קוֹמָתוֹ וְאֶפֶן חַיּוּכּוֹ
וְנִתְּן לוֹ הָאָרִיג

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שְׁנַתְּנוּ לוֹ חֲגָיו
וְנִתְּנָה לוֹ מְלֹאכֶתוֹ

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שְׁנַתְּנוּ לוֹ הֶהָרִים
וְנִתְּנוּ לוֹ כְּתָלָיו

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שְׁנַתְּנוּ לוֹ תְּקוּפוֹת הַשָּׁנָה
וְנִתְּן לוֹ עֲרוּנוֹ

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שְׁנַתְּנוּ לוֹ הַמְזָלוֹת
וְנִתְּנוּ לוֹ שְׂכָנָיו

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שְׁנַתָּן לוֹ אֱלֹהִים
וְנִתְּנוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שְׁנַתְּנוּ לוֹ חֲטָאָיו
וְנִתְּנָה לוֹ כְּמִיָּהֶתוֹ

לְכָל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שְׁנַתָּן לוֹ הַיָּם
וְנִתְּן לוֹ מוֹתוֹ.

המשוררת זלדה שניאורסון-מישקובסקי נולדה בשנת 1914 ונפטרה ב- 1984. הייתה אישה דתייה ושיקתה עשירה בסמלים ובציטטות מהמקורות היהודיים. השיר "לכל איש יש שם" הוא פיתוח של מדרש תנחומא (פרשת יקהל) שבו נאמר: "שלושה שמות נקראו לו לאדם, אחד מה שקוראים לו אביו ואמו, ואחד מה שקוראים לו בני-אדם, ואחד מה שקונה הוא לעצמו, טוב מכולם מה שקונה הוא לעצמו."

משימות

1. מהו, לפי השיר, שמו של האדם? איך האדם מקבל את שמו? איך הוא יוצר אותו?
2. כמה פעמים חוזר בשיר שמו של השיר? מה מטרת החזרה הזו?
3. מוזאון "יד ושם" הקים מפעל הנצחה לזכר קרבנות השואה ששמו כשם השיר של זלדה: לכל איש יש שם. כיצד השיר של זלדה מסייע לנו בהבנת משמעות הביטוי "שישה מיליונים"?
4. מיינו את נותני השמות לקבוצות.

תכונותיו החיצוניות והפנימיות	סביבה דוממת	אנשים	כוח עליון כוחות הטבע

5. מה חשוב יותר לפי השיר: השמות שנותנים אחרים לאדם, או השמות שהאדם מקבל על-פי מעשיו? הסבירו את תשובתכם.

6. בשירה של זלדה סמלים רבים. שערך למה היא מתכוונת במילים האלה:
הָאָרִיג, פְּתָלִיּוֹ, עֲוֹרוֹנוֹ.
7. לפניכם שמות עצם הבנויים מכינוי חבור. פרקו אותם לכינויים פרודים.
אָבִיו, קוֹמָתוֹ, חֵיוֹכוֹ, פְּתָלִיּוֹ, שְׂכָנִיו, חֲטָאִיו, פְּמִיָּהֲתוֹ, שׁוֹנְאִיו, חֲנִיּוֹ, מְלַאכְתּוֹ.
9. לפניכם צירופים הקשורים למילה שם. חפשו אותם במילון והסבירו אותם.
 א. שם טוב   ב. שם רע   ג. בעל שם   ד. שמו הולך לפניו
 ה. ברוך השם   ו. בעזרת השם   ז. קידוש השם
 ח. חילול השם   ט. יד ושם
10. מהו המסר של השיר?

דיון

- שיר זה נקרא בציבור בשני אירועים: ביום השואה וביום הזיכרון לחללי צה"ל. הסבירו את התאמת השיר לשני אירועים אלו.